

УДК 008

Diana Marta Mościcka**CHARAKTERYSTYKA MNIEJSZOŚCI ETNICZNYCH
W POLSCE****Мосьціцка Д. М.****ХАРАКТЕРИСТИКА ЕТНІЧНИХ МЕНШИН В ПОЛЬЩІ**

В польському культурному просторі практично від появи держави перетиналися різні національні та етнічні групи. Згідно із Законом про національні та етнічні меншини 2005 року, статус етнічної меншини визнано чотирьом спільнотам: караймській, татарській, лемківській та ромській. Сучасне суспільство, здається, погано перестав сприймати членів різних меншин ворожо, про що може свідчити хоча б збільшення декларації приналежності до них у загальних переписах.

Різноманітні форми активності етнічних груп зумовлюють, що вони складають важливий елемент культурного, історичного та соціального життя всієї Республіки Польща. Завдяки організації різноманітних переглядів, концертів, фестивалів, виставок, конференцій, а також спільних заходів, сучасне польське суспільство інакше сприймає членів меншин.

Ключові слова: характеристика, історія, культура, етнічні меншини, суспільство.

Mościcka D. M.**CHARACTERISTICS OF ETHNIC MINORITIES IN POLAND**

In the Polish cultural space, almost from the creation of the state, different ethnic and national groups have crossed. According to the Act on National and Ethnic Minorities the status of ethnic minorities of 2011 was awarded to four communities: Karaim, Tatar, Lemko and Roma. Contemporary society seems to slowly cease to perceive all sorts of minority members in a hostile manner, as evidenced by the growth of even a declaration of belonging to them in the census. A variety of forms of activity ethnic groups cause, that they represent an important element of cultural, historical and social development throughout the Polish Republic. By organizing

various types of inspections, concerts, festivals, exhibitions, conferences and joint events, the Polish society today already perceives members of minorities differently.

Keywords: *characteristics, history, culture, ethnic minorities, communities.*

Мосьцица Д. М.

ХАРАКТЕРИТИКА ЭТНИЧЕСКИХ МЕНЬШИНСТВ В ПОЛЬШЕ

В польском культурном пространстве практически от появления государства пересекались разные национальные и этнические группы. Согласно с Законом о национальных и этнических меньшинствах 2005 года, статус этнического меньшинства признано четырем сообществам: караимской, татарской, лемковской и ромской. Современное общество, кажется, перестает воспринимать членов разных меньшинств враждебно, о чем свидетельствует хотя бы увеличение декларации принадлежности к ним в общих переписях.

Разнообразные формы активности этнических групп приводят к тому, что они составляют важный элемент культурной, исторической и социальной жизни всей Республики Польша. Благодаря организации разнообразных просмотров, концертов, фестивалей, выставок, конференций, а также общим мероприятиям, современное польское общество иначе воспринимает членов меньшинств.

Ключевые слова: *характеристика, история, культура, этнические меньшинства, общество.*

Pojęcie mniejszości narodowych i etnicznych powstało, gdy ukształtowała się współczesna świadomość narodowa i zanikały tradycyjne podziały stanowe¹. Od początku powstania państwa polskiego, w przestrzeni kulturowej krzyżowało się wiele różnych grup narodowościowych i etnicznych². Wynikało to z następstwa oddolnej ruchliwości przestrzennej ludzi i stosunku Polaków do cudzoziemców oraz odgórnego

---

¹ J. Tomaszewski, *Mniejszości narodowe w Polsce XX wieku*, Warszawa, 1991, s. 7.

² A. Chodubski, *Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce: dziedzictwo przeszłości i teraźniejszości*, w: *Współczesne wyzwania polityki wobec romskiej mniejszości etnicznej – edukacja, dyskryminacja, wykluczenie społeczne*, red. E. Subocz, S. Garbart, Warszawa, 2013, s. 108.

polityki panujących³. Przez lata sytuacja «obcej» ludności osiedlającej się w Polsce ewoluowała. Niektórzy traktowali te zjawiska, jako swoistą wartość a inni wprost przeciwnie. Przewartościowania narodowe i etniczne nieraz potrafiły ożywić aktywność polityczną, pobudzić kulturę czy aspiracje narodowościowe. Jednakże dopiero po 1989 roku na nowo odrodziła się możliwość rozwoju życia społeczno-kulturalnego mniejszości narodowych i etnicznych⁴.

We współczesnym świecie wiele grup społecznych określa się mianem «etniczne», dlatego że rdzenna ludność postrzega je jako przybyszy z zewnątrz, marginalizując fakt, że przybyli oni wiek temu czy może stosunkowo niedawno⁵. W krajach anglosaskich termin «mniejszość etniczna» występuje znacznie częściej niż mniejszość narodowa, ponieważ jest znacznie szerszy pojęciowo⁶. Nawiązuje on do mniejszości bezpaństwowych, czyli takich które nie posiadają własnego państwa narodowego⁷. Grupa etniczna to zbiorowość ludzka, zamieszkująca wspólne terytorium, społecznie postrzegana jako odmienna od innych ze względu na przekazywaną generacyjnie wspólnotę kultury, która może być oparta między innymi na języku oraz wierze w pochodzenie wspólnego przodka⁸. Mimo upływu lat termin ten wciąż wywołuje kontrowersje w interpretacji i nieporozumienia wynikające z różnych interesów poznawczych⁹. Niektórzy badacze twierdzą, że podstawową różnicą między mniejszością etniczną a narodową jest istnienie zagranicznej ojczyzny. Takie rozróżnienie zastosowali polscy prawodawcy w Ustawie z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, stwierdzając, że mniejszość narodowa ma zagraniczną ojczyznę a mniejszość etniczna nie. Nie ulega wątpliwościom, że oba pojęcia są semantycznie bliskie i w niektórych

---

³ Tamże.

⁴ Tamże.

⁵ S. Fenton, *Etniczność*, Warszawa, 2007, s. 145.

⁶ S. Łodziński, *Ochrona praw osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych – perspektywy europejska*, raport nr 208, Biuro Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu RP, wrzesień 2002, s. 8, dostęp: http://biurosej.sejm.gov.pl/teksty_pdf/r-208.pdf (15.01.2016).

⁷ Tamże.

⁸ Za: A. Szymańska, A. Hess, *Mniejszości narodowe, etniczne i religijne w przekazie mediów*, Kraków, 2014, s. 32.

⁹ B. Klimkiewicz, *Mniejszości narodowe w sferze publicznej – reprezentacje, praktyki i regulacje medialne*, Kraków, 2003, s. 53.

kwestiach mogą być używane zamiennie, w dokumentach prawnych powinny być dokładnie rozróżnione i zdefiniowane¹⁰.

Według definicji zamieszczonej w wyżej cytowanej Ustawie – mniejszością etniczną jest grupa obywateli polskich, która spełnia łącznie sześć warunków¹¹: jest mniej liczebna od pozostałej części ludności Rzeczypospolitej Polskiej; w sposób istotny odróżnia się od pozostałych obywateli językiem, kulturą lub tradycją; dąży do zachowania swojego języka, kultury lub tradycji; ma świadomość własnej historycznej wspólnoty etnicznej i jest ukierunkowana na jej wyrażanie i ochronę; jej przodkowie zamieszkali obecne terytorium Rzeczypospolitej Polskiej od co najmniej 100 lat; nie utożsamia się z narodem zorganizowanym we własnym państwie.

Członkowie mniejszości narodowych i etnicznych, po wielu latach próśb i starań, zyskali nowe prawa oraz przywileje. W dokumencie zapisano, że «każda osoba należąca do mniejszości ma prawo do swobodnej decyzji o traktowaniu jej jako osoby należącej bądź też nienależącej do mniejszości, a wybór taki lub korzystanie ze związanych z tym wyborem praw nie pociąga za sobą jakichkolwiek niekorzystnych skutków», ponadto «nikt nie może być obowiązany, inaczej niż na podstawie ustawy, do ujawnienia informacji o własnej przynależności do mniejszości lub ujawnienia swojego pochodzenia, języka mniejszości lub religii oraz nikt nie może być obowiązany do udowodnienia własnej przynależności do danej mniejszości»¹². Ustawodawcy zaznaczyli, że «osoby należące do mniejszości mogą korzystać z praw i wolności wynikających z zasad zawartych w niniejszej ustawie indywidualnie, jak też wspólnie z innymi członkami swojej mniejszości»¹³.

W rozumieniu wymienionej Ustawy status mniejszości etnicznej przyznano w Polsce czterem grupom¹⁴: Karaimom, Łemkom, Romom oraz Tatarom.

Mniejszość lemńska

Łemkowie to wschodniosłowiańska, ruska grupa etniczna zamieszkująca obszary Karpat Zachodnich. To społeczność stanowiąca jedną z

---

¹⁰ M. Budyta-Budżyńska, *Socjologia narodu i konfliktów etnicznych*, Warszawa, 2010, s. 143.

¹¹ Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, Dz.U. 2005 Nr 17 poz. 141, art. 2 ust. 3.

¹² Tamże, art. 4.

¹³ Tamże.

¹⁴ Tamże, art. 2 ust. 4.

grup Rusinów Karpackich, będących również rdzennymi mieszkańcami Zakarpacia na Ukrainie, regionu Maramuresz w Rumunii oraz części terytorium w północno-wschodnich Węgrzech. Sama nazwa «Łemko» pojawiła się dopiero na początku XIX w. i wywodzi się od powszechnie używanego przez Łemków słowa «łem»¹⁵.

Tradycyjnie członkowie tej mniejszości zamieszkiwali Beskid Niski i część Beskidu Sądeckiego, czyli Łemkowszczyznę. Jeszcze w latach 30. XX wieku populacja Łemków na tym terenie zdecydowanie dominowała nad polską i sięgała nawet 150 tysięcy mieszkańców. Dlatego w tym regionie górskim wówczas więcej było wsi rdzennie łemkowskich niż polskich. Niestety po II wojnie światowej wysiedlono w ramach umowy o wymianie ludności przygranicznej, na Ukrainę prawie 70 procent Łemków. Pozostałych wysiedlono na ziemi niemieckie w ramach operacji wojskowej – tzw. akcji «Wisła». Dopiero w 1956 roku, po «odwilży» tylko nielicznym zezwolono na powrót w rodzinne strony i w związku z tym obecnie jedynie część Łemków mieszka na terenach historycznej Łemkowszczyzny. Interesujący jest fakt, że przez zawirowania historyczne oraz podobieństwa językowe, część Łemków podkreśla swój związek z narodem ukraińskim (w 2011 roku 283 osoby należące do mniejszości łemkowskiej, w spisie powszechnym zadeklarowały jednocześnie przynależność do narodu ukraińskiego¹⁶ a z kolei 801 osób z mniejszości ukraińskiej zadeklarowało również przynależność do Łemków). Zdecydowana większość Łemków podkreśla swoją odrębność i nie identyfikuje się z mniejszością ukraińską.

Podczas Narodowego Spisu Powszechnego przeprowadzonego w 2011 roku – 9 641 obywateli polskich zadeklarowało przynależność do mniejszości łemkowskiej¹⁷, podczas gdy w poprzednim Spisie Powszechnym z 2002 roku odnotowano 5 850 osób, które podały łemkowską narodowość¹⁸. Współcześni Łemkowie w przeważającej więk-

---

¹⁵ Za: Mniejszość Łemkowska w Polsce, 14.11.2012, dostęp : <http://www.stowarzyszenielemkow.pl/new/modules/publisher/item.php?itemid=301> (15.01.2016).

¹⁶ Ludność, stan i struktura demograficzno-społeczna. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, 2013, r. IV – oprac. G. Gudaszewski, s. 90-92, dostęp: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/LUD_ludnosc_stan_str_dem_spo_NSP2011.pdf (15.01.2016).

¹⁷ Tamże.

¹⁸ <http://stat.gov.pl/spisy-powszechne/narodowe-spisy-powszechne/narodowy-spis-powszechny-2002/wyniki-narodowego-spisu->

szości należą do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego oraz Kościoła Katolickiego Obrządku Bizantyńsko-Ukraińskiego. Łemkowie mieszkający dziś w Polsce dbają o rozwój swojej kultury, religii i historii, organizując się i działając w Stowarzyszeniu Łemków, Zjednoczeniu Łemków oraz Stowarzyszeniu «Ruska Bursa» w Gorlicach. Mniejszość łemkowska m.in. organizuje własne imprezy folklorystyczne (np. Łemkowskie Watry czy Łemkowska Jesień Twórcza) oraz uczestniczy w obchodach dnia mniejszości narodowych i etnicznych. Łemkowie (podobnie jak Ukraińcy) są bardzo muzykalni i przejawiają talenty artystyczne: wokalne, muzyczne i taneczne. Dlatego nie dziwi fakt, że współcześnie najbardziej znanymi przedstawicielami mniejszości łemkowskiej w Polsce był polski malarz prymitywista – Nikifor Krynicki a właściwie Epifaniusz Drowniak i jest lider zespołu muzycznego «LemOn» – Igor Herbut¹⁹.

Od 1991 roku język łemkowski nauczany jest w szkołach, – obecnie w 35 placówkach oświatowych uczy się go prawie 300 dzieci, a od 2001 roku jest wykładany na Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie²⁰. Najwięcej osób mówiących tym językiem mieszka dziś w województwach: dolnośląskim (w związku z wysiedleniami, które miały miejsce w 1947 r.), małopolskim (tradycyjne miejsce zamieszkania) oraz warmińsko-mazurskim. Według wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2011 roku 6 279 osób zadeklarowało posługiwanie się językiem łemkowskim w kontaktach domowych²¹. Co ciekawe język łemkowski nie posiada wyróżnianego trzonu literackiego a stanowi raczej zróżnicowaną, przenikającą się wzajemnie grupę gwar²².

Mniejszość karaimska

Kolejną mniejszością, której przyznano status mniejszości etnicznej są Karaimi, którzy zostali przesiedleni po II wojnie światowej w wyniku

---

powszechnego-2002-narodowosci-oraz-jezyka/ (15.01.2016).

¹⁹ A. Skorupko, Lider grupy LemOn: Jest ze mnie stuprocentowy Łemko, 10.08.2013, dostęp: http://londynek.net/czytelnia/article?jdnews_id=3669170 (15.01.2016).

²⁰ Zob.: http://neofilologia.up.krakow.pl/?page_id=351 (15.01.2016).

²¹ <http://www.jezyki-mniejszosci.pl/jm/jezyki-charakterystyka/lemkowski/9187,lemkowski.html> (15.01.2016).

²² Łemkowszczyzna – krótka charakterystyka, dostęp: http://agro-beskidniski.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=163&Itemid=221&lang=pl (15.01.2016).

repatriacji ze wschodnich kresów Rzeczypospolitej. W pierwszych latach powojennych tradycje karaïmskie były powszechnie pielęgnowane i należycie przestrzegane, jednakże z upływem lat i wraz z rozwojem ówczesnej sytuacji politycznej zmalała liczba osób aktywnie uczestniczących w życiu społecznym i religijnym tej społeczności²³. To niepokojące zjawisko trwało niemal do końca lat 70. ubiegłego wieku, gdy wówczas pojawiło się nowe pokolenie z silną potrzebą integracji, zainteresowano się językiem, religią oraz tradycją karaïmskich przodków. Pod koniec XX stulecia podjęto próbę odnowienia więzi społecznych na organizowanych w Warszawie zjazdach, które pomagały ich jednoczyć. Spotkania te spełniały doniosłą rolę, ponieważ dawały możliwość spotkań krewnych a młode pokolenia poznawały kulturę i tradycję swoich rodzin. Wygłaszano referaty, prezentowano stare zdjęcia oraz dyskutowano o religii, historii i tradycjach oraz dostosowaniu ich do obecnych realiów życia. Zaangażowanie wielu przedstawicieli mniejszości karaïmskiej zaowocowało powstaniem święta «dni karaïmskie», które odbywają się cyklicznie i wzbudzają coraz większe zainteresowanie nie tylko wśród polskich Karaïmów ale i rdzennych Polaków²⁴.

Karaïmi są najmniejszą mniejszością etniczną w Polsce²⁵. Dane z Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 roku mówią o 313 obywatelach polskich, którzy zadeklarowali narodowość karaïmską²⁶ a w 2002 roku – 43 osoby²⁷. Wybitni polscy Karaïmi to m.in.: Ananiasz Zajączkowski, Szymon Pilecki, Włodzimierz Zajączkowski oraz Eugeniusz Robaczewski. Współcześnie główną organizacją zrzeszającą członków mniejszości karaïmskiej jest Związek Karaïmów Polskich. Współcześni polscy Karaïmi niemal zatracili znajomość ojczystego języka, natomiast ich dzieci mają możliwość poznania go podczas letnich szkół języka karaïmskiego organizowanego w Trokach na Litwie.

Karaïmi są wyznawcami religii karaïmskiej, wywodzącej się z judaizmu. Obecnie ważne miejsce w życiu mniejszości karaïmskiej ma działalność Karaïmskiego Związku Religijnego w RP.

---

²³ Charakterystyka mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce, Mniejszości narodowe i etniczne – MSWiA, <http://mniejszosci.narodowe.mac.gov.pl/mne/mniejszosci/charakterystyka-mniejs/6480,Charakterystyka-mniejszosci-narodowych-i-etnicznych-w-Polsce.html#karaïmi> (15.03.2016).

²⁴ Tamże.

²⁵ Więcej: Karaïmi, red. B. Machul-Teleus, Warszawa, 2012.

²⁶ Ludność, stan i struktura demograficzno-społeczna..., dz. cyt.

²⁷ <http://stat.gov.pl/spisy-powszechno/narodowe-spisy-powszechno/narodowy-spis-powszechny-2002/wyniki-narodowego-spisu-powszechnego-2002-narodowosci-oraz-jezyka/> (15.01.2016).

Mniejszość romska

Romowie to kolejna mniejszość etniczna, która na ziemiach polskich jest już od pierwszej połowy XV wieku, kiedy to w 1401 roku w okolicach Krakowa i kilka lat później w pobliżu Lwowa zauważono pierwsze taborzy romskie²⁸. Od początku obecności Romów w Polsce towarzyszyło wewnętrzne zróżnicowanie pod względem dialektów, tradycji, obyczajów, zawodów oraz stopnia wierności romskiej kulturze. Na polskich ziemiach do dziś występują cztery grupy o tradycjach wędrownych: Polska Roma, Rуска Roma (Romowie górscy), Lowarzy czy Kelderaszce oraz jedna osiadła grupa – Bergitka Roma i jedna półosiadła Sinti (Romowie niemieccy)²⁹.

Podczas II wojny światowej teren okupowanej Polski był miejscem zagłady tysięcy polskich oraz pochodzących z innych państw europejskich – Romów, którzy zginęli w gettach i obozach koncentracyjnych³⁰ lub byli rozstrzeliwani na miejscu. Współcześnie szacuje się, że w czasie wojny zginęło około siedemdziesięciu procent osób narodowości romskiej zamieszkujących przedwojenną Polskę³¹. Po 1945 roku rozpoczął się proces asymilacji i produktywizacji Romów, którzy ze względu na duże przywiązanie do swojej kultury i tradycji stanowili swoisty «problem» według idei jednolitego narodowościowo i etnicznie państwa, które proklamowała władza komunistyczna w Polsce. W latach 50. Wydano uchwałę, której celem było przymusowe osiedlenie i podejmowanie stałej pracy przez społeczność romską oraz «prawne» umożliwienie władzom nadzoru nad Romami³², następnie wprowadzono zakaz prowadzenia «wędrownego» trybu życia, co spowodowało, że wędrujący Romowie do końca lat siedemdziesiątych zostali prawie w całości osiedleni³³. Przedsięwzięcia władz PRL spowodowały, że ko-

²⁸ M. Babicki, Romowie w Polsce na początku XXI wieku, w : Współczesne wyzwania polityki wobec romskiej mniejszości etnicznej – edukacja, dyskryminacja, wykluczenie społeczne, red. E. Subocz, S. Garbart, Warszawa, 2013, s. 141.

²⁹ Tamże, s. 142.

³⁰ Więcej : K. Smoleo, Cyganie w KL Auschwitz – Birkenau, w : Los Cyganów w KL Auschwitz – Birkenau, red. J. Parcera, Oświęcim, 1994, s. 98 – 103.

³¹ M. A. Babicki, Zagłada Romów na ziemiach polskich w okresie II wojny światowej, «Romano Atmo», nr 4/2010, Szczecinek 2010, s. 16-17.

³² M. A. Babicki, Polityka władz PRL wobec społeczności romskiej. Ewidencjonowanie ludności romskiej w PRL w 1955 roku, Związek Romów Polskich, Szczecinek, 2007, s. 8-10, dostęp : http://www.romowie.com/instytut/io2007_babicki.pdf (15.01.2016).

³³ Akcja zatrzymania taborów, «Romopedia», dostęp : <http://romopedia>.

lorowe tabory zniknęły z krajobrazu Polski a część Romów musiała zmienić swoje dotychczasowe życie. U schyłku lat 80. i 90. XX wieku dużym problem prócz wysokiego bezrobocia oraz słabego wykształcenia wśród Romów stanowiła ksenofobia i dyskryminacja polskich władz oraz części polskiego społeczeństwa. Wynikało to przede wszystkim z braku wiedzy Polaków na temat historii i kultury romskiej oraz utrwalonego przez długie lata niekorzystnego wizerunku Romów.

W latach 90. w Polsce nastąpił okres wzrostu aktywności społecznej i politycznej Romów. Działające do tej pory instytucje i stowarzyszenia romskie, reprezentujące oraz dbające o interesy tej społeczności mogły rozwinąć swoją działalność. Powstawały nowe organizacje, jak np. Centralna Rada Romów w Polsce oraz Związek Romów Polskich, które wraz z innymi instytucjami przyczyniły się do funkcjonowania stałej wystawy poświęconej Romom w Muzeum Okręgowym w Tarnowie, uznania za oficjalne święto państwowe Dnia Pamięci o Zagładzie Romów i Sinti w Oświęcimiu oraz dochodzenie odszkodowań dla Romów poszkodowanych w okresie 1939-1945. Odpowiedzią władz demokratycznej Polski na wzmożone działania przedstawicieli Romów było: współpraca przy powstawaniu ustawy o mniejszościach, podejmowanie debaty publicznej nt. krzywdzących stereotypów przedstawicieli mniejszości, zachęcanie romskich rodziców aby chętniej zapisywali swoje dzieci do szkół, wspierali je w nauce i dalszej edukacji oraz wprowadzono stanowisko asystenta edukacji romskiej w polskich szkołach. Stworzono i wdrożono programy prospołeczne i edukacyjne adresowane właśnie do Romów (m.in. «Program na rzecz społeczności Romskiej w Polsce» czy «Edukacja dla integracji» – *program podniesienia poziomu kształcenia dzieci i młodzieży romskiej*), organizowano seminaria i konferencje naukowe, wspierano przedsięwzięcia wydawnicze, filmowe i telewizyjne ukazujące społeczność romską. Wśród słynnych osobistości pochodzenia romskiego należy wymienić: poetkę piszącą w języku romskim – Bronisławę Wajs «Papuszę» oraz romskiego piosenkarza Don Vasyła.

W przeważającej większości Romowie w Polsce to członkowie Kościoła Rzymskokatolickiego. Ponadto są wyznawcami Kościoła Zielonoświątkowców oraz Związku Świadków Jehowy. Romowie władają własnym językiem romskim, który aż do XX wieku był przede wszystkim językiem mówionym, praktycznie nie istnieją powszechnie uznawane zasady jego pisowni czy gramatyki.

Mniejszość tatarska

Ostatnią z czterech mniejszości etnicznych są Tatarzy, których współcześnie określa się mianem Tatarów polskich, mieszkających na ziemiach Wielkiego Księstwa Litewskiego od końca XIV wieku. Ich przodkowie byli emigrantami ówczesnej Złotej Ordy oraz Krymu. W latach II RP nastąpiło wyraźne odrodzenie religijne i kulturowe Tatarów polsko-litewskich. Tatarzy osadzeni na białostoczczyźnie przez Jana III Sobieskiego przetrwali tam pielęgnując kulturę i historię. Jednak z biegiem czasu osadnictwo na tych terenach zaczęło zanikać. Wielu Tatarów wyemigrowało w pierwszej połowie XVIII stulecia do Turcji. W XIX wieku Tatarzy opuszczali wsie przenosząc się do większych miast współczesnej Polski i Białorusi a część z nich w poszukiwaniu lepszych warunków bytowych wyjechała do Rosji³⁴. Z kolei na początku ubiegłego wieku Tatarzy białostoccy emigrowali do Stanów Zjednoczonych. Podczas I wojny światowej Tatarzy byli mobilizowani do wojska carskiego³⁵. Część z tej społeczności odesłano na roboty do Niemiec a klęska głodu oraz choroby zakaźne miały wpływ na zmniejszenie się populacji tatarskiej na Białostoczczyźnie³⁶. Następnie w 1939 roku część Tatarów z ziemi nowogródzkiej przewędrowała na Półwysep Krymski żeby pod opieką tamtejszych Tatarów przeczekać agresję hitlerowską. Jednakże większość już nie wróciła do poprzedniego miejsca zamieszkania a dodatkowo II wojna światowa rozdzieliła największe ośrodki tatarskie. To w tamtym czasie zginęła lub wyemigrowała elita muzułmanów polskich, co spowodowało zmianę tempa rozwoju życia kulturalnego i religijnego tej mniejszości. Po wojnie Tatarzy w wyniku akcji repatriacyjnych osiedli się m.in. w: Giżycku, Ełku, Olsztynie, Poznaniu, Bydgoszczy, Wrocławiu, Jeleniej Górze, Szczecinie, Gdańsku oraz Białymstoku i okolicach Sokółki. Wówczas rozpoczęto działania w kierunku reaktywowania gminy muzułmańskiej w Bohonikach. To właśnie Bohoniki oraz Kruszyniany nabrały szczególnego znaczenia dla tej społeczności i to tam polskich Tatarów w 2010 roku odwiedził książę Karol z Wielkiej Brytanii. Podczas spisu ludności z 2011 roku – 1 828 osób zadeklarowało przynależność do mniejszości tatarskiej, natomiast w 2002 roku tylko 447³⁷. Choć większość mniejszości tatarskiej skupio-

³⁴ Ł. R. Węda, Historia, dostęp : http://www.tatarzy.pl/historia/tatarzy_na_ziemiach.html (15.01.2016).

³⁵ Tamże.

³⁶ Tamże.

³⁷ Ludność, stan i struktura demograficzno-społeczna..., dz. cyt.

na jest wokół mużułmańskich związków wyznaniowych to nadal wielu żyje w rozproszeniu. Tatarzy zamieszkują dziś głównie rdzenne kolonie tatarskie na Białostoczczyźnie – Kruszyniany i Bohoniki oraz Białystok, Dąbrowę Białostocką, Warszawę i Gdańsk.

Polscy Tatarzy zatracili znajomość ojczystego języka, jednakże pozostali wierni wyznawanej religii – mużułmańskiej. Na przestrzeni lat wśród znanych przedstawicieli Tatarów można wskazać m.in.: znanego polskiego pisarza – Henryka Sienkiewicza oraz współczesnego humanistę, publicystę i poetę – Selima Chazbijewicza. Polscy Tatarzy dzięki kulturowaniu swoich tradycji, zwyczajów i obrzędów zachowali poczucie odrębności religijnej. Mimo, że kultura tatarska jest mało znana to w ciągu kilkunastu ostatnich lat cieszy się coraz większym zainteresowaniem.

Każda grupa etniczna, narodowościowa i religijna, która mieszka w Rzeczypospolitej Polsce ma swoją historię i każda rozumie przeszłość tego kraju inaczej. Podstawowymi czynnikami budującymi naród są: język, religia, tradycje oraz kultura ludowa a kiedy naród to traci, traci swoją tożsamość. Polska historia i kultura jest niepowtarzalna i oryginalna także dzięki mniejszościom etnicznym, które na trwałe wpisały się już w obraz naszego państwa i społeczeństwa.

Literatura:

1. Akcja zatrzymania taborów, «Romopedia», http://romopedia.pl/index.php?title=Akcja_zatrzymania_tabor%C3%B3w (15.01.2016).

2. Babicki M. A., Polityka władz PRL wobec społeczności romskiej. Ewidencjonowanie ludności romskiej w PRL w 1955 roku, Związek Romów Polskich, Szczecinek, 2007, s. 8-10, dostęp : http://www.romowie.com/instytut/io2007_babicki.pdf (15.01.2016).

3. Babicki M., Romowie w Polsce na początku XXI wieku, w : Współczesne wyzwania polityki wobec romskiej mniejszości etnicznej – edukacja, dyskryminacja, wykluczenie społeczne, red. Subocz E., Garbart S., Warszawa, 2013, s. 141-157.

4. Babicki M. A., Zagłada Romów na ziemiach polskich w okresie II wojny światowej, «Romano Atmo», nr 4/2010, Szczecinek, 2010, s. 16-17.

5. Budyta-Budzyńska M., Socjologia narodu i konfliktów etnicznych, Warszawa, 2010.

6. Charakterystykamniejszości narodowych i etnicznych w Polsce, Mniejszości narodowe i etniczne – MSWiA, <http://mniejszosci.narodowe.mac.gov.pl/mne/mniejszosci/charakterystyka-mniejs/6480,Charakterystyka-mniejszosci-narodowych-i-etnicznych-w-Polsce.html#karaimi> (15.03.2016).

7. Chodubski A., Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce : dziedzictwo przeszłości i teraźniejszości, w : Współczesne wyzwania polityki wobec romskiej mniejszości etnicznej – edukacja, dyskryminacja, wykluczenie społeczne, red. Subocz E., Garbart S., Warszawa, 2013, s. 108-140.
8. Fenton S., Etniczność, Warszawa, 2007.
9. <http://www.jezyki-mniejszosci.pl/jm/jezyki-charakterystyka/lemkowski/9187,lemkowski.html> (15.01.2016).
10. http://neofilologia.up.krakow.pl/?page_id=351 (15.01.2016).
11. <http://stat.gov.pl/spisy-powszechno/narodowe-spisy-powszechno/narodowy-spis-powszechny-2002/wyniki-narodowego-spisu-powszechno-2002-narodowosci-oraz-jezyka/> (15.01.2016).
12. Karaimi, red. Machul-Teleus B., Warszawa, 2012.
13. Ludność, stan i struktura demograficzno-społeczna. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, 2013, r. IV – oprac. Gudaszewski G., dostęp:http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/LUD_ludnosc_stan_str_dem_spo_NSP2011.pdf (15.01.2016).
14. Klimkiewicz B., Mniejszości narodowe w sferze publicznej – reprezentacje, praktyki i regulacje medialne, Kraków, 2003.
15. Łemkowszczyzna – krótka charakterystyka, http://agro-beskidniki.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=163&Itemid=221&lang=pl (15.01.2016).
16. Łodziński S., Ochrona praw osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych – perspektyw europejska, raport nr 208, Biuro Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu RP, wrzesień 2002, dostęp : http://biuro-sejm.gov.pl/teksty_pdf/r-208.pdf (15.01.2016).
17. Mniejszość Łemkowska w Polsce, 14.11.2012, <http://www.stowarzyszenielemkow.pl/new/modules/publisher/item.php?itemid=301> (15.01.2016).
18. Skorupko A., Lider grupy LemOn : Jest ze mnie stuprocentowy Łemko, 10.08.2013, dostęp : http://londynek.net/czytelnia/article?jdnews_id=3669170 (15.01.2016).
19. Smoleo K., Cyganie w KL Auschwitz – Birkenau, w: Los Cyganów w KL Auschwitz – Birkenau, red. Parcera J., Oświęcim, 1994, s. 98 – 103.
20. Szymańska A., Hess A., Mniejszości narodowe, etniczne i religijne w przekazie mediów, Kraków, 2014.
21. Tomaszewski J., Mniejszości narodowe w Polsce XX wieku, Warszawa, 1991.
22. Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, Dz.U. 2005 Nr 17 poz. 141.
23. Węda Ł. R., Historia, dostęp: http://www.tatarzy.pl/historia/tatarzy_na_ziemiach.html (15.01.2016).